

С.В. Яремчук

доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
кандидат історичних наук, доцент;

В.Д. Яремчук

доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент

ДЕФІНІЦІЯ «ОСВІТНЯ НОРМА» ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Первинним елементом системи права, «цеглиною» її будови є правова норма, однією із основних ознак якої є її формальна визначеність.

Формальна визначеність норми має два аспекти: зовнішній та пов'язаний із ним внутрішній. Тільки таке поєднання елементів може забезпечити необхідну якість правової норми [1, с. 623]. Норма права завжди має зовнішню форму у вигляді нормативно-правового акта (закону, підзаконного акта і т.д., а у випадку закладу освіти – накази, розпорядження, положення тощо).

Освітньо-правова норма визначається як загальнообов'язкове правила поведінки, призначене для врегулювання освітніх і суміжних з ними правовідносин, формально визначене, закріплене і забезпечене державою. Ці норми безпосередньо спрямовані на регулювання освітніх правовідносин та встановлюють права та обов'язки суб'єктів даних правовідносин; визначають цілі, завдання, принципи освіти; закріплюють правові категорії та поняття.

Основне призначення освітньо-правової норми в механізмі правового регулювання полягає у чіткій та детальній регламентації суспільних відносин у сфері освіти. Необхідно виділяти освітньо-правові норми, якими регулюються безпосередні освітні правовідносин, які не належать до жодної з галузей права, є свого роду унікальною нормативною конструкцією, що володіє всіма ознаками норми права, власним змістом та характером, формуючи тим самим жорстке ядро потенційної профілюючої галузі національного права – освітнього права.

З іншого боку, освітньо-правову норму можна вважати як всяку правову норму (норму будь-якої галузі права), яка так чи інакше направлена на врегулювання визначених елементів освітньої системи. В цьому випадку освітньо-правова норма завжди буде направлена на врегулювання освітніх відносин, незалежно від того, яка саме галузь права регулює ці відносини (адміністративне право, трудове право ін.), і тому наділена власним, специфічним змістом. Мова іде про суміжні правовідносини у сфері освіти, в яких правові норми набирають ознак освітньої специфіки змісту і характеру норми тієї галузі права, що регулює відповідну сторону відносин у сфері освіти (цивільних, трудових, адміністративних та ін.).

Освітньо-правовій нормі притаманні всі ознаки правових норм як різновиду останніх. Проте від норм інших галузей права вона відрізняється своїм змістом, характер якого визначається сферою освіти. Освіта виконує людинотворчу функцію, що органічно поєднується з освітнім та виховним процесом. Тому в змісті норм освітнього права з особливою силою спостерігається «педагогічне забарвлення», яке є наслідком тісної взаємодії цих норм з мораллю, культурою, педагогікою тощо. Якщо ж взяти до уваги той факт, що головним учасником освітніх правовідносин є переважно діти або молодь, то стає зрозумілим «педагогічний» зміст норм освітнього права. Він знаходить своє віддзеркалення в ряді норм освітнього права (наприклад тих, які закріплюють окремі принципи освіти, вимоги до навчально-виховного процесу, правовий статус педагога тощо).

Кожна норма освітнього права є продуктом правотворчості уповноважених на те державних органів чи посадових осіб. При цьому цей продукт має цілком визначену зовнішню форму вираження у вигляді нормативно-правових актів того чи іншого виду – закону або підзаконного акту.

Одним з найважливіших аспектів дослідження норм освітнього права є здійснення їх класифікації.

Крім загальновідомих критеріїв диференціації норм права, що можуть застосовуватись і до сфери освіти, виділено специфічні:

а) елементи системи освіти (норми, що регулюють освітню політику держави; правовий статус суб'єктів надання освітніх послуг, управлінські відносини між суб'єктами освітньої діяльності, надання освітніх послуг тощо);

б) належність норми до того чи іншого комплексного інституту освітнього права (норми, що регулюють соціальний захист осіб, які навчаються та педагогічних працівників; фінансові, податкові та інші відносини у сфері освіти тощо);

в) освітній рівень (норми, що регулюють початкову загальну освіту; базову загальну середню освіту; повну загальну середню освіту; професійно-технічну освіту; базову вищу освіту; повну вищу освіту);

г) тип навчального закладу (норми, що регулюють діяльність університету, академії, інституту, консерваторії, коледжу тощо).

У сфері регулювання освітніх відносин особливу роль відіграє освітня нормотворчість. Нормотворчість у сфері освіти не відрізняється в техніко-юридичному відношенні від такого ж роду діяльності в різних сферах, але характеризується своєю специфікою.

Особливістю освітньої правотворчості є те, що регулювання застосування в сфері освіти норм, наприклад, адміністративного права (питання управління освітою, контроль якості освіти та ін.), цивільного права (питання підприємницької діяльності, власності, організації, реорганізації освітніх установ), трудового права (порядок прийому, питання заробітної плати, соціальні пільги та гарантії тощо) здійснюється, як правило, в тому ж порядку, що й у відповідній галузі права.

На нашу думку, в даний час потрібно забезпечити системне регулювання відносин у сфері освіти, привести законодавство у відповідність до норм і принципів міжнародного права. Це стосується, в першу чергу, захисту прав людини у сфері освіти.

Чинна нормативна база не дозволяє вирішувати можливі конфлікти щодо захисту прав окремих видів суб'єктів сфери освіти – громадян, освітніх організацій, публічно-правових утворень. Крім того, правова неврегульованість суспільних відносин у сфері освіти, нечіткість юридичних норм, що регулюють відповідні соціальні ситуації, не дозволяють безпосередньо застосовувати можливі засоби і способи захисту прав учасників освітньої діяльності. Зокрема, основні перешкоди на шляху створення правозахисного середовища у сфері освіти виникають у зв'язку з відсутністю прямого оформлення в чинному законодавстві про освіту підстав і заходів правової відповідальності за багатьма напрямками освітньої діяльності.

Норма освітнього права виконує особливу роль у механізмі правового регулювання, тому вона повинна містити ідеальну модель поведінки учасників освітніх правовідносин у вигляді чіткого визначення прав і обов'язків та механізму їх реалізації.

У нормах освітнього права необхідно чітко передбачити правовий статус учасників освітніх правовідносин, а також весь правовий механізм гарантованої реалізації їх прав та обов'язків. Ці норми повинні прогнозувати фактичний результат, якого може досягнути та особа, яка її реалізує. Все це вимагає удосконалення нормотворчості в сфері освіти. Р. фон Ієринг в цьому відношенні наголошував, що технічна недосконалість законів є не лише «частковою недосконалістю», а й недосконалістю усієї правової системи, недоліком, що шкодить цілям і завданням права [2, с. 133].

Норми права, що регулюють галузь освіти, повинні бути демократичними, тобто спонукати до творчості, до вибору моделей та технологій навчання і виховання – педагога і особу, яка навчається – не як механічних виконавців певної часткової функції, а як особистостей у всій повноті сприйняття і відтворення життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Эрлих Е. Основы социологии права. Антология мировой правовой мысли. Москва : Мысль, 1999. Т. 3. 829 с.
2. Иеринг Р. фон. Юридическая техника / сост. А.В. Поляков. Москва : Статут. 2008. 231 с.